

POLEMIKA JOSEFA TRUHLÁŘE S VÁCLAVEM FLAJŠHANSEM O SOUPISU HUSOVA DÍLA*

Jindřich Marek (Praha)

The Controversy between Josef Truhlář and Václav Flajšhans over the Catalogue of the Writings of Jan Hus

Abstract: The paper deals with the controversy over the catalogue of the writings of Jan Hus between Josef Truhlář (1840–1914), a curator of the Prague University Library, and Václav Flajšhans (1866–1950), a high-school professor, which took place from 1898 until 1905. The latter had been preparing an inventory of the works of Jan Hus from 1898 (published in 1900), while the former had been working on the catalogue of Prague university manuscripts from 1897 (published in 1905/1906). They discussed the evidence of the extant manuscripts of the works of Jan Hus in detail. Especially the first phase of the controversy showed that Flajšhans wanted to present himself as a skilled scholar who could interpret Hus's works in the context of contemporary national discourse and whose research was based on a close examination of manuscript sources. However, he encountered the incisive judgment and tenacity of Truhlář, who pointed out errors and shortcomings in Flajšhans's works and fallacies in his polemical articles. Moreover, Truhlář sometimes resorted to certain simplifications, for example, regarding the number of the manuscripts discovered, and he also made minor mistakes, which he later openly admitted, as did Flajšhans in some cases. Nevertheless, the contribution of both scholars to the research on Jan Hus has been essential.

Keywords: Josef Truhlář – Václav Flajšhans – Jan Hus – manuscripts – medieval text editions – catalogues of medieval manuscripts

Odkrývání rozsahu Husova díla a jeho rukopisného dochování bylo na konci 19. století spojeno s ostrou kontroverzí. Na jedné její straně stál kustod pražské univerzitní knihovny Josef Truhlář (1840–1914), který od roku 1897 katalogizoval klementinské rukopisy a na stránkách vědeckého tisku průběžně publikoval své drobné i významnější objevy, mimo jiné i o nových nálezech rukopisů s díly Jana Husa.¹ Na druhé straně byl o generaci mladší středoškolský profesor Václav Flajšhans (1866–1950), který od roku 1898 připravoval soupis Husova díla (publikoval jej o dva roky později).² Spor mezi oběma badateli, který skončil po publikaci prvního dílu Truhlářova katalogu, byl rámován sporem o Rukopisy – v této době Flajšhans vystoupil jako obhájce jednoho z padělaných Rukopisů – a v širším kontextu poměry ve III. třídě České akademie, která se věnovala humanitním vědám. Vzhledem k zaměření a rozsahu tohoto příspěvku se zde budu věnovat především samotnému sporu mezi oběma husovskými badateli.

Počátky vzájemné antipatie obou účastníků polemiky je možné vystopovat již dva roky před jejím zahájením. Jan Gebauer a další účastníci rukopisného sporu z konce 80. let, mezi nimi i Josef Truhlář, se tehdy v tisku ohradili proti tvrzením, že Jan Gebauer uznal Flajšhansovy argumenty

pro pravost Rukopisu královédvorského. Odpůrci pravosti Rukopisů se podle těchto tvrzení sešli v univerzitní knihovně, tedy na Truhlářově pracovišti, kde se údajně dohodli, že se pokusí přimět redakci Muzejníku, aby donutila Flajšhans stáhnout své pojednání o rukopisu.³ Už tehdy vyhocené vztahy obou mužů, jak o nich svědčí užité formulace, se pak promítly do nového sporu o evidenci a vydávání Husova díla.

Oba nesporně důležité ediční počiny, jak vydání katalogu pražské univerzitní knihovny, tak soupisu Husova díla, by v ideálním případě byly vzájemně komplementární, pokud by jejich autoři spolupracovali. Josef Truhlář, který byl vědecky aktivní od 70. let, se dosud Husovu dílu prakticky nevěnoval. Při své katalogizační práci publikoval dlouhou řadu drobných časopiseckých příspěvků, většinou nálezo- vých zpráv, nazvaných *Paběrky z rukopisů klementinských*. V sedmém díle, vydaném v lednu 1898, pojednal „o latinském spise M. Jana Husi dosud neznámém“, o Husových *Sermones de sanctis* v rukopisu I E 45.⁴ Přinesl stručný popis rukopisu včetně jeho proveniencie a obsahu a několik ukázek z textu. Upozornil také na možné shody s vídeňským rukopisem 4310, ve kterém je podle dnešního stavu poznání zapsána Husova sbírka *Puncta*.⁵

* Tento příspěvek vznikl na Univerzitě Karlově v rámci programu PROGRES Q09: Historie – Klíč k pochopení globalizovaného světa.

¹ K Josefu Truhlářovi srov. naposledy MAREK 2017, kde je i shrnuta starší literatura. K Václavu Flajšhansovi z poslední doby HRDLIČKA 2002 a souhrnně COUFAL 2015, s. 242–243.

² FLAJŠHANS 1900a.

³ ANONYM 1896a; ANONYM 1896b.

⁴ TRUHLÁŘ 1898a. Citace na s. 49.

⁵ Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 4310. Srov. BARTOŠ – SPUNAR 1965, č. 87, s. 138.

Flajšhans při příležitosti 500. výročí od opsání stockholmského rukopisu s Wyclifovými díly Husem (1398) nechal otisknout článek určený širší veřejnosti v časopisu *Osvěta*.⁶ Zde se dost rázně vymezil proti několika husovským badatelům, konkrétně Karlu Novákovi, Jaroslavu Vlčkovi a právě Josefu Truhlářovi. Zatímco prvním dvěma vytýkal chybnou interpretaci rukopisných textů a faktografické chyby, v případě Truhláře stručně prezentoval své výtky k jeho nálezo- vé zprávě, totiž že kázání nejsou neznámá, neprovedl jejich srovnání s vídeňským rukopisem 4310, a neodpovídá jejich počet uváděný Truhlářem. Na závěr připojil větu: „*Všechny informace p. Truhlářovy jsou tedy mylné, nesprávné.*“ V závěru se pak vymezil jak proti „ideovým“ protivníkům (jako byl T. G. Masaryk), tak proti uvedeným husovským badatelům, jimž věnoval v článku konkrétní kritiku. Zdá se, že tímto kritickým vymezujícím se způsobem inscenoval výchozí situaci pro svůj chystaný soupis, na němž už začal pracovat a který – soudě podle jeho vyjádření – měl vycházet z ideově správných, národních pozic, a zároveň z faktů ověřitelných v rukopisech. Ostatně, na adresu husovských badatelů uvedl: „*Nemám ničeho osobně proti těmto pánům; ale poně- vadž začíná růsti již legenda a nimbus aureoly, je třeba tro- chu posvítiti na ‚moderní pracovníky‘. [...] Pp. Karel Novák a Josef Truhlář vystupují skromně, ne s takovými aspiracemi jako p. Jar. Vlček; jim škodí nejvíce nemírné nadsazování nepovolaných chvalořečníků, kteréž i nás přimělo ukázati též u nich některá nedopatření.*“

Flajšhans ale Truhláře kritizoval i na stránkách časopisu *Zlatá Praha*.⁷ V úvodu svého příspěvku, který je jako jeden z mála z té doby opatřen dvěma faksimilemi z rukopisu, vyjádřil své roztrpčení nad tím, že zprávy o nových nále- zech husovských rukopisů, například jeho nebo Menčíkovy (v případě své osoby naráží na svou knihu o výzkumech ve švédských a ruských knihovnách publikovanou 1897) nevyvolávají takový zájem veřejnosti, jaký by si předsta- voval. Konstatoval, že s podobným nezájmem se setkala i Truhlářova nálezo- vá zpráva, ale on se chce k rukopisu vzhledem k jeho významu ještě vrátit. Flajšhans zde tvrdí, že Truhlář rukopis neobjevil, protože jej už v minulosti popsal muzejní knihovnik Adolf Patera. Kodex samotný, kter- ý pochází z Rožmberské knihovny, se podle něho dostal s celou knižní sbírkou na Pražský hrad a tam unikl osudu švédské kořisti. Upozornil zde také na shody rukopisu s vy- dáním Husovy postily z roku 1564. Z toho důvodu je podle něho nutné zkoumat rukopis znovu. „*Několik těchto řádek nechce býti než stručným upozorněním nejširších vrstev čtenářstva na nově objevený latinský kodex Husův, s připo- menutím na nové objevy loni uveřejněné.*“ Z tohoto vyjá- dření je zcela zřejmá snaha co nejvíce potlačit Truhlářovy zásluhy v rámci husovského bádání, a naopak vyzdvihnout

ty vlastní. V závěru pak Flajšhans s nelibostí konstatuje, že „*nazýváme se tak rádi národem Husovým*“, přitom však ne- fungují ediční podniky, které byly založeny již před časem či o jejich založení bylo usilováno, a to na vydávání památek české reformace a Husových českých spisů.

Na Flajšhansovu několikanásobnou kritiku reagoval Truhlář souhrnně na stránkách týdeníku *Čas* vydávaného realistou Janem Herbenem.⁸ Zmiňoval se o „surovém“ úto- ku na svou osobu a o tom, že: „*Čipernosti má tento pán [Flajšhans] zajisté nazbyt, ale důkladnosti je v něm málo a slušnost žádná.*“⁹ Truhlář nejenže obhajoval svůj přístup v rámci *Paběrku*, kdy postupně publikuje zajímavá zjištění o jednotlivinách, ale také rozporoval Flajšhansova zjištění, pokud jde o Truhlářovy údajné chyby. Mohl také snadno vy- vrátit Flajšhansova nepodložená tvrzení o rukopisu a jeho provenienci, například že byl s Rožmberskou knihovnou převez- zen na Pražský hrad či že ho popsal Adolf Patera. „*Aby pak nevraživost p. Flajšhansova proti mně byla ještě zřej- mější, povím jen tolik: mně nechce on dopřáti cti objevitele nového rukopisu kázání Husových (však nestojím o ni!)[,] ale p. Menčíka v Zlaté Praze beze všeho nazývá objevite- lem rukopisu Vídeňského, ačkoliv rukopis tento v tištěném katalogu již r. 1869 jest uveden [jako husovský].*“¹⁰ Truhlář ukázal, že mnohá Flajšhansova tvrzení po kritice neobstojí a na závěr prohlásil na jeho adresu: „*Ten umí toliko na jiné nezbedně pokřikovati, klidně a vážně pracovati neumí.*“¹¹

Flajšhans dále na Truhlářovu nálezo- vou zprávu reago- val v *Muzejníku*, tedy na rozdíl od předchozích v odborném časopisu. Opravoval zde opět jeho údaje o rozsahu rukopisu a uvedl také několik tvrzení: Předně, že klementinský ru- kopis je pravděpodobně Husův autograf, a také, že obsa- huje vedle běžných kázání také „*homilie vyšší, nadepsané ‚pro themate‘*“.¹² Pokusil se také detailněji charakterizovat obsah sbírky a alespoň rámcově postihnout shody s vídeň- ským rukopisem a tisky Husových kázání. Svoje argumenty ještě shrnul v přístupné podobě ve fejetonu mladočeských *Národních listů* – jednalo se o už čtvrtou reakci na Truhláře.¹³ Stěžoval si v ní mimo jiné několikrát na nezájem veřejnosti, protože na nově objevený rukopis se nepřišel nikdo podívat, a přidal zmínku o shodě jednoho místa z postily s již známý- mi Husovými díly.

Truhlář proto napsal další příspěvek do týdeníku *Čas*, v němž v sedmi bodech podrobil ostré kritice Flajšhansovy závěry z *Muzejníku*.¹⁴ Truhlář rozporoval Flajšhansem uvá- děný počet folií, jeho tezi, že se jedná o Husův autograf, i jeho domněnku ohledně určení rukopisu „*jen pro pisate- le*“ – správně poznamenal, že kazatelské rukopisy byly nej- častěji pomůckou pro kazatele. Vysvětlil také, že přípisky „*pro themate*“ označují prothemata, tedy úvody jedno- li- vých kázání. Ocenil pouze protivníkův obsahový rozbor,

⁶ FLAJŠHANS 1898a. Citace na s. 471.

⁷ FLAJŠHANS 1898b. Jednalo se o rukopis I E 45, fol. 127v, fol. 1r (výřez).

⁸ TRUHLÁŘ 1898b.

⁹ Tamtéž, s. 279.

¹⁰ Tamtéž, s. 280.

¹¹ Tamtéž, s. 281.

¹² FLAJŠHANS 1898c (článek byl zařazen do oddílu Klasobraní po rukopisích). Citace na s. 162.

¹³ FLAJŠHANS 1898d.

¹⁴ TRUHLÁŘ 1898c. Citace na s. 379.

upozornil ale na jeho různé nedostatky, například na špatná čtení rukopisné předlohy. Ukázal, že ani Flajšhans kázání nespočítal správně, a v závěru podrobněji vysvětlil, že porovnání s jinými rukopisy by si vyžádalo náročné samostatné studium. Závěrem zhodnotil Flajšhansův přístup: „*Jemu jest pohodlněji a výhodněji touž věc po časopisech rozmanitě rozšlapávati, psáti nejprv o nově objeveném rukopise, jehož prý nikdo neumí dostatečně oceniti než pan dr. Flajšhans sám druhý, hodně senzačně feuilleton do politického listu, potom zprávu bombasticky vyšperkovanou do Zlaté Prahy, potřetí v téže příčině velkopansky mentorovati své odpůrce v Osvětě, počtvrté v Čas. Č. Mus. podávati nedostatečný a namnoze chybný rozbor a nejisté odhady a na konec slibovati ještě podrobnější rozbor v jakýchs ,Příspěvcích k činnosti Husově literární‘.*“ Nakonec se zmiňuje o „neklidné a tasemničí činnosti“ svého odpůrce na poli literární historie, přičemž ten je svým pravým zaměřením spíše gramatik, „*i vykonal v tomto oboru leccos dobrého*“. Neumí ale správně číst staré památky a „*pustil se bez vesel na toto moře*“.

Truhlářova antipatie k Flajšhansovi a jeho dílu se neprojevila jen na stránkách tiskovin, ale i ve vědeckém životě. V roce 1898 se uskutečnily dvě schůze III. třídy České akademie, na kterých Václav Flajšhans žádal o podporu pro své bádání o staročeských památkách a pro vydávání svého díla *Písemnictví české slovem i obrazem*.¹⁵ Josef Truhlář zde vystoupil proti návrhu svého jmenovce Antonína, který navrhoval podporu 200 zlatých pro Flajšhansovo bádání. Podpora mu ale nakonec byla přiznána.

Další spor mezi oběma antagonisty se rozhořel kvůli zdánlivému detailu. Truhlářovy *Paběrky* se týkaly rukopisů s Husovými díly jen zřídka. Upozornil v nich však na další rukopis Husovy latinské sváteční postily a roze-psal se také o úvodu k Husovu výkladu Lombardových Sentencí, v němž se český reformátor vyjadřoval k secesi pražských univerzitních mistrů roku 1409.¹⁶ Při té příležitosti zmínil v poznámce pod čarou, že z pražských rukopisů vyplývá, že Jan Hus sepsal výklad všech čtyř knih Sentencí, který ale v Praze není doložen. Flajšhans ve své knize o bohemikách ve švédských a ruských knihovnách uvádí takový Husův výklad v jednom z petrohradských kodexů, „*ač opsal-li správně titul rukopisu*“.

Dotčený Flajšhans zareagoval opět fejtonem v *Národních listech*.¹⁷ Upozornil na rukopis pražské univerzitní knihovny IX B 3, v němž je stejně jako v petrohradském rukopisu obsažen Husův výklad na všechny čtyři knihy Sentencí. Zařadil jej do historického kontextu, v němž vznikl, a přinesl jeho charakteristiku: „*Jsou prodchnuty [přednášky] duchem vlasteneckým, jako všechna díla Husova;*

ano, dnešní realní člověk by prohlásil za chauvinismus Husovo jednání: vytýkaje mistrům německým, že se zapřísáhli, že odjedou z Čech, prohlašuje z katedry universitní přísahu jejich za nedovolenou, za hřích proti Bohu – tak silně v něm žil cit národní.“ Truhlářovi vytkl, že nezná tento rukopis uložený v knihovně, která je mu svěřena do péče.

Truhlář zareagoval na svého protivníka opět v *Času*.¹⁸ Ve svém příspěvku nejprve shrnul svůj spor s Flajšhansem o Husův výklad Sentencí a konstatoval, že jeho hlavní výtka vždy mířila k tomu, že Flajšhans ve své knize označil úplný výklad v petrohradském rukopisu za známý, a přiznal, že vyslovil pochyby o tom, že Flajšhans označil rukopis správně. „*Měl to p. dr. Flajšhans za podezřívání své palaeografické neomylnosti, o jejíž hodnotě níže povím více, i obořil se na mne ve feuilletonu Nár. Listů 1. srpna způsobem velmi perfidním.*“¹⁹ K rukopisu IX B 3 uvedl, že dosud při katalogizaci došel k oddělení VI a že ostatně ani Flajšhans v předchozím příspěvku rukopis neuváděl. Dále se ohradil proti tvrzení, že klementinská knihovna je svěřena do jeho péče, a konstatoval, že jeho odpůrce „*uznal [...] za dobré [...] zlehčiti práci mou úřední*“.²⁰ Podle Truhláře se Flajšhans pokládá „*za předurčeného vydavatele spisů Husových*“.²¹ Truhlář mu vytkl řadu chyb ve čtení a interpunkci v jeho vydání Husovy kwestie *De felicitate*, jíž Flajšhans předeslal „*velmi hubenou, ale za to hodně bombastickou a naproti jiným hrubě nešetrnou zprávu o filosofické činnosti Husově*“.²² Co je však zajímavější, vyjádřil se i k jeho ideovým východiskům: „*Pan dr. Flajšhans totiž skonstruoval si pro svou a svého obecenstva potřebu zvláštního Husa. Není to Hus z počátku XV.[.] nýbrž z konce XIX. stol., není to přede vším horlivý kazatel, reformátor a mravokárce, nýbrž bojovný vůdce českého národa za práva jeho jazyka (!), zkrátka není to Hus historický, nýbrž flajšhansovský, není to originál, nýbrž hrubý falsifikát.*“²³ Na adresu svého protivníka pak v samotném závěru článku v narážce na jeho stížnosti na nezájem veřejnosti o rukopis napsal: „*Takový jest ten budoucí reformátor dějepřavy husitské: zdaž nebylo by zábavnější k těmto sbírkám čiré pošetilosti literární než k starým pergamenům, kterým on sám nerozumí, pořádati divadelní vlaky?*“²⁴

Flajšhansova odpověď v *Národních listech* na sebe nenechala dlouho čekat.²⁵ Tentokrát ji list zařadil do rubriky *Zasláno*. Flajšhans zde vyložil svůj pohled na jejich spor a snažil se zlehčit svá Truhlářem citovaná špatná čtení, a naopak vytkl několik špatných čtení Truhlářovi, a to v jeho *Paběrcích* a ve vydání *Korandova Manualníku*. Ten reagoval v poznámce pod čarou k dalšímu z *Paběrků*.²⁶ Uvedl, že Flajšhans označil jeho poznámku za „*lehkovážnou*

¹⁵ Srov. KVÍČALA 1901, s. 11.

¹⁶ TRUHLÁŘ 1899a. Citace na s. 357.

¹⁷ FLAJŠHANS 1899a.

¹⁸ TRUHLÁŘ 1899b.

¹⁹ Tamtéž, s. 517.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž, s. 518.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ FLAJŠHANS 1899b.

²⁶ TRUHLÁŘ 1899c, s. 415.

a nevědeckou“. To rázně odmítl, korigoval jedno své čtení, které zpochybnil Flajšhans, a opět upozornil na chyby ve vydání Husovy kvestie *De felicitate*. Vedle toho publikoval další příspěvek v *Času*, v němž shrnul jejich nový spor.²⁷ O Flajšhansovi napsal, že „*plete se do věcí, kterým nerozumí, ano strojí se dokonce vydávati sebrané spisy Husovy latinské. Abych pohromu takovou od literatury naší odvrátil, napsal jsem onu recenzi* [na vydání Husovy kvestie]. *Z ní na jevo vychází naprostá jeho nespůsobilost k práci tak velké a nesnadné. Pan dr. Flajšhans měl by mi za to býti vděčen, že ho uchrániti hledím nesmrtelné ostudy, kterou by jistě utřil vydávaje latinské spisy Husovy tak, jak vydána jest kratičká tato kvestie.*“²⁸ Vytkl mu pak opět konkrétní chyby v jejím vydání a bránil se Flajšhansovým poukazům na údajné vlastní chyby. Některé z chyb přiznal, upozornil ovšem na to, že jich je řádově vzhledem k rozsahu vydávaného textu méně než těch Flajšhansových. Vysvětlil pak také svůj postup ohledně katalogizace klementinských rukopisů a v závěru článku na Flajšhansovu adresu uvedl: „*Obíral-li se někdo rukopisy našimi po dvě desetiletí, rozumí se samo, že zná i mnohé rukopisy vyšších oddělení, ke kterým jsem se já – pracujiť teprve v tomto oboru 2 leta a 2 měsíce a přehledl jsem teprve 100 kodexů – ještě se nedostal; ale rozhodně popírám, co dr. Flajšhans nepřímou tvrdí, že zná rukopisy mnou zpracované lépe než já. Ať to dokáže!*“²⁹

V roce 1900 vyšel Flajšhansův soupis Husovy literární činnosti a na stránkách odborného tisku byly publikovány recenze na něj, například ostře odmítavý posudek Karla Nováka v *Listech filologických*, který autorovi vytýkal přímé i nepřímé nadsazování svých zásluh o poznání Husova díla (například tím, jak byla Husova díla rozdělena do čísel soupisu – Flajšhans čísloval i některá drobná díla) a řadu věcných omylů.³⁰ Recenzent odkázal i na Truhlářovy výtky proti Flajšhansovi a v závěru dokonce uvedl, že cílem publikace, kterou není možné číst „*bez dojmu odporého*“, je „*pošpinění předchůdců a sebe vynášení*“. Podobně negativní vyznění měla rozsáhlá recenze Václava Novotného, autora pozdější rozsáhlé monografie o Husovi, otištěná ve stejném časopisu, která dílu vytýkala především neúplnost a nespolehlivost a v úvodní poznámce odkázala i na Truhlářovy publikované „*zdrucující doplňky*“.³¹ Novotného závěr je mírnější než Novákův, přesto je velmi kritický: „*Flajšhans věnoval knize jistě dosti píle, kniha jeho přináší mnoho materiálu. Ale Flajšhans zkazil výsledky této píle sám tím – pochopitelným i nepochopitelným – chvatem, který v knize všude se jeví a který autora velmi často vhněl do povrchnosti, nevědecké neopravdovosti a často i do nekritičnosti. Na tento výsledek té namáhavé práce je škoda. Opakuji, že knihy Flajšhansovy*

bude často užíváno, ale nutno jí užívati s největší opatrností; často místo aby ukazovala cestu, bude másti.“³²

V této době Flajšhansův spor s Truhlářem kulminoval. Flajšhans tentokrát v *Radikálních listech* otiskl polemický článek, v němž se vyrovnával s Truhlářovými posledními výtky.³³ Hned v úvodu, který je pro Flajšhansův polemický styl charakteristický, soustředil svou pozornost místo na obsah na formální znaky polemiky: „*Pan kustos Jos. Truhlář věnoval mi zase v ‚Čase‘ několik štávnatých nadávek; nejsou sice tak pěkné, jako před dvaceti a několika lety psával v ‚České Včele‘, ale jsou přece hezounké a spanilé. ‚Uřízl ocas‘, ‚nesmysl‘, ‚kocourkovství‘, ‚může se otírati‘, ‚rozkřikuje‘, ‚komáři proti velbloudům‘ atd., to jsou ještě dosti mírná slova proti ‚Času‘ na př. loňskému nebo předloňskému.*“³⁴ Tematizoval zde problematiku špatných čtení. Patrně s vědomím, že množství a závažnost vlastních omylů v této oblasti neobhájí, přišel s tím, že cílem badatele by měla být „*vyšší kritika*“, vlastně porozumění vydávanému dílu, a to je oblast, v níž Truhlář „*povážlivě pokulhává*“.³⁵ Dále se snažil snížit Truhlářovy zásluhy o poznání Husova díla, když napsal, že kustod z úřední povinnosti katalogizuje rukopisy, mnoho jich našel a mnoho nenašel. Další pasáž je potom možné chápat jako jakýsi manifest ve vztahu k vlastnímu evidenčnímu dílu: „*Vydal jsem totiž soupis všech prací Husových. Nepotřebuji se chlubit – ale postačí čtenáři, když mu řeknu, že jsem jich vypočítal třikrát více než moji předchůdcové, že jsem svá data bral všude z originálů a že jsem celou řadu děl a rukopisů Husových vůbec nově objevil. Má práce – mám o tom svědectví s kompetentních stran – antikvovala všechny práce starší, dobře na padesát let zůstane základem dalšího zkoumání a všichni ti povykovači, jako p. kustos Truhlář, V. Novotný, J. Král atd., budou se z ní ještě dlouho učiti a poučovati.*“³⁶

Je zřejmé, že nedostatkem sebevědomí právě netrpěl; z dnešního pohledu je však zajímavé, že – pokud je měříme dobou do vydání dalšího soupisu Husova díla – velmi správně odhadl období, po které bude jeho soupis sloužit. Závěr zní až výhružně a svědčí o tom, že vztahy účastníků polemiky byly trvale poškozené. „*Tak se tedy vyzná v Husovi odborný akademik a tak zas já, ubohý nevědomec, čtenář neumělec. Není-li pan kustos s tímto výkladem spokojen, porozšířím jej ještě a slibuji mu zde na jisto, že co z jeho Husovských zpráv nezůstane na bojišti s přeraženou páteří, to jistě zdrávo domů nepříjde.*“³⁷

Truhlář na obsah polemiky reagoval až články otištěnými v následujícím roce, bezprostředně se spokojil s publikací doplňků k Flajšhansovu soupisu v rámci svých *Paběrků*.³⁸ Vypočetl zde 20 kodexů s Husovými díly v signaturních

²⁷ TRUHLÁŘ 1899d.

²⁸ Tamtéž, s. 550.

²⁹ Tamtéž, s. 551. Zdůraznění Josef Truhlář.

³⁰ FLAJŠHANS 1900a, recenze NOVÁK 1900. Citace na s. 392.

³¹ NOVOTNÝ 1900.

³² Tamtéž, s. 504.

³³ FLAJŠHANS 1900b.

³⁴ Tamtéž, s. 4.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ TRUHLÁŘ 1900.

odděleních univerzitní knihovny I až VIII, které „*Flajšhans nezná*“, a 10 dalších rukopisů, které jeho soupis sice uvádí, ale nezaznamenává některá Husova díla, která jsou v nich obsažena. V následujících letech, jak jeho katalogizace pokračovala, publikoval druhou a třetí řadu „*dodatků*“ k Flajšhansovu dílu.³⁹

V reakci na tento Flajšhansův článek publikoval Truhlář později v *Času* poměrně ostře formulovanou zprávu, v níž se přihlásil ke kritické recenzi Václava Novotného na Flajšhansův soupis a poukázal na „*nevyspělost*“ tohoto díla, které je „*literární abortus*“.⁴⁰ Reagoval ale také na spis vydávaný Flajšhansem, který je podle editora Husův, ve skutečnosti to je ale začátek díla, jehož autorem byl anglický reformátor John Wyclif. Truhlář poukazoval i na to, že pojetí eucharistie se v něm od toho Husova liší, což Flajšhans nerozpoznal, a také že editor neovládá dostatečně latinu. „*Člověk bez latiny ovšem může být třeba akademikem, ale nemá práva o latinských textech souditi, a nejmladší akademik p. dr. Flajšhans zejména není oprávněn publikace České Akademie otiskováním cizích a mnohokrát jinde dávno otištěných kusů pod jménem Husovým zlehčovati.*“

Flajšhans zareagoval okamžitě taktéž na stránkách denního tisku, *Národní listy* otiskly jeho příspěvek v rubrice *Zasláno*.⁴¹ Bránil se, že text, který otiskl jako Husův, „*nešoduje se úplně*“ s Wyclifovým. Odkázal na chyby, které vytkl recenzi Václava Novotného a které prý Truhlář ignoruje. Na závěr zaútočil na Truhláře, který je proti otiskování již publikovaných textů nákladem Akademie. Sám Truhlář takto vydal v jednom ze svých *Paběrků* „*noviny ze Skotska*“ a nevyšiml si, že se jedná o již editovaný kus.

Truhlář odpověděl v *Času*.⁴² Flajšhans prý zmínkami o tom, že zná dva ze soupisů Wyclifovy literární činnosti, o kterých diskutovali, naznačuje, že znal atribuci textu Wyclifovi, což se nezakládá na pravdě, protože ve vydání o tom není zmínka. Navíc rozdíl proti znění anglického reformátora jsou dány většinou Flajšhansovými špatnými čteními rukopisné předlohy. Ohledně svého vydání textu „*novin*“ uvedl, že svůj rozbor textu považuje i tak za přínosný. Uzavřel: „*Loni vytýkal mi v ‚Národních listech‘, že jsem v jistém otisku udělal 12 chyb, ale byl od svědků z nepravdy té usvědčen a umkl; možná, že se bude proces ten opakovati.*“

Flajšhans se delší statí v „*opozičním*“ *Českém museu filologickém* vyrovnal s kritikou svého díla, která byla zveřejněna v *Listech filologických*.⁴³ Nešetřil zde argumenty *ad personam* vůči recenzentům, jimiž byli Karel Novák a Václav Novotný. Podobně se vyjadřoval i o svém kritiku Truhlářovi. O něm uvedl, že za 30 let, po která působí v univerzitní knihovně, objevil pouze jeden nový Husův rukopis a že do soupisu Husových děl přispěl pouze třemi čísly. Vytkl mu také neznalost Husových kazatelských sbírek

v odděleních, která už při katalogizaci prošel. Obhajoval též svůj postup při soupisu Husových děl: během studia husovských rukopisů ve Vídni poznal, že bude třeba vytvořit nový přehled na základě rukopisné evidence. O svém soupisu uvedl: „*Práce tato – podrobné prohlídnutí rukopisů knihovny universitní, musejní, kapitulní, vídeňské dvorní, budyšínské a olomucké aspoň – jest ovšem veliká. A nestačí k ní zmínky Truhlářovy, jenž při rukopise I E 45 zapomněl rkp. I C 12, při rkp. III B 3 rkp. I C 27, při rukopise V H 29 zase rukopis III C 7 atd.; jest potřebí, jak vidno, revise jeho práce. Je jen podivné tvrzení [Václava] N[ovotn]ého, že doplnky Truhlářovy jsou pro mou knihu zdrcující; za třicet let jich zajisté pan kustos neobjevil ani tolik, kolik já za rok; zabýval-li se nyní rukopisy podrobněji, není to věru jeho zásluha – a není a nebude zajisté nikoho, kdo by chtěl ode mne, abych já katalogisoval knihovně rukopisy. Dost toho, že jsem jich objevil v téže knihovně asi jako pan kustos, ačkoli je to jeho jediným zaměstnáním.*“⁴⁴

Na tento článek, v němž „*nakupeno jest tolik nepravd a křivých výkladů na potupu mou a na zlehčení práce mé úřední, že nucen jsem nejen brániti se, nýbrž i poněkud opět posvítiti na kvalitu tohoto útočníka, jenž nyní pod ochranu ‚objektivního‘ Musea filologického se uchýlil*“, odpověděl Truhlář na stránkách *Listů filologických*.⁴⁵ Na úvod vytkl pět bodů z Flajšhansovy polemiky, které se týkaly jeho zpracování rukopisů, údajných konkrétních nedostatků v jejich znalosti a také tvrzení, že „*není správné přičítati mu [Truhlářovi] snad zásluhu nového směru v pracích Husovských*“.⁴⁶ V úvodu se proti Flajšhansovým nařčením zřetelně vymezil: „*Nejprve popírám, že bych byl někdy o Husovi zvláštní badání konal, a popírám, že je konám nyní. Zabýval jsem se po 40 let své spisovatelské činnosti rozmanitými studii, zejména literárně-historickými, jak svědčí mé spisy a články, ale o Husovi jsem nekonal podrobná studia žádná, a nekonám jich dosud. [...] Mohu-li přes to velmi často na nesprávnosti a nedostatky v pracích Flajšhansových poukázati, tím hůře pro něho, který se od tří let pokládá za badatele Husovského kai ἐξοχόν a za předurčeného vydavatele spisů jeho v 30 svazcích.*“⁴⁷ Sebe potom označil za „*bibliografu*“ a Flajšhans za „*badatele*“ a bránil se jednotlivým vytčeným bodům, například tím, že po husovských rukopisech systematicky nepátral a katalogizace se ujal z vlastní iniciativy; ostatně taková vědecká práce nemůže být uložena komukoliv. Ohledně objevování husovských kodexů nabídl vlastní výpočet, z něhož vyplynulo, že objevil více kodexů než Flajšhans. Bránil se také výtkám o své údajné neznalosti konkrétních husovských kodexů – dokazoval, že některé z nich zmiňoval v polemice s Flajšhansem apod. K poslednímu bodu uvádí, že pokud je Flajšhans motivován snahou o eliminaci „*konkurenta*“ ve vydávání Husových

³⁹ TRUHLÁŘ 1901d; TRUHLÁŘ 1902, s. 316. V prvním z textů se vrátil i k otištění „*novin ze Skotska*“ v jednom z dřívějších *Paběrků*.

⁴⁰ TRUHLÁŘ 1901a.

⁴¹ FLAJŠHANS 1901b.

⁴² TRUHLÁŘ 1901b.

⁴³ FLAJŠHANS 1900c (Truhlářovi jsou věnovány s. 6–10).

⁴⁴ Tamtéž, s. 10. Zdůraznění Václav Flajšhans.

⁴⁵ TRUHLÁŘ 1901c. Citace na s. 134.

⁴⁶ Tamtéž, s. 135.

⁴⁷ Tamtéž, s. 135–136.

spisů, Truhlář sám se k takové ediční činnosti nechystá. Po podrobném probrání uvedených pěti bodů přímo zaútočil: „*P. dr. Flajšhans jedva r. 1898 malinko přičichl k Husovi, již jal se velkopansky mentorovati své předchůdce v studiích Husovských (v ‚Osvětě‘). Mne vyličil téměř jako analfabeta, který latinskou postillu sváteční (I E 45) ani neobjevil, ba ani kázání v ní obsažená spočísti nedovede. Facit pak byl, jak jsem mu v ‚Čase‘ dokázal, že nedovedl on, Husovský badatel, spočísti je sám.*“⁴⁸ Vyčetl mu pak chybnou identifikaci incipitů a explicitů a špatná čtení, také ve vydání kvestie *De felicitate*. „*V létě r. 1900 po těžkém porodu vyšla konečně jeho ‚Literární činnost M. Jana Husi‘, [...] Já neučil jsem se z něho dlouho a nezískal než jednoho husika (I C 11) pro svůj katalog. Za to shledal jsem v knize té mnoho nesprávností a jedno velké monstrum, nový totiž spis Husův ‚de utilibus‘, který Flajšhans z palaeografické neumělosti a báječné lehkomyslnosti vybásnil. [...] Flajšhans špatně udal titul, špatně otiskl thema, špatně udal incipit, špatně explicit a přičinil špatnou signaturu!*“⁴⁹ Dále Truhlář psal o neúplnosti Flajšhansova díla a o tom, že autor soupisu už několik měsíců po vydání začal publikovat sérii dodatků k němu. „*Jest to zkrátka práce ukvapená a plod nezralý.*“⁵⁰

Ani tentokrát nenechal Flajšhans kritiku své práce bez odezvy a v roce 1901 připravil samostatnou brožuru nazvanou *Tři kritiky*, v níž se opět věnoval svým odpůrcům.⁵¹ Zatímco Karlu Novákovi v ní věnoval necelé tři strany, reakce na kritiku Josefa Truhláře zabrala celkem 13 stran a zbytek brožury obsahoval ještě obsáhlejší odpověď Václavu Novotnému. U Truhláře ocenil jeho věcný a rovný přístup: „*S ním jest možno diskutovati; jest ochoten podvoliti se mluvě fakt; nezapírá, nezkrucuje; dovede loyálně odvolati výtku křivou a nespravedlivou. Také nezabíhá do osobností, drží se věci – a co hlavního, věc sám zná, podstatně rozmnožil naše poznatky, vedl českou vědu dále v před.*“⁵² Pozitivně hodnotil i jeho ochotu při úřední činnosti v knihovně. Má prý ovšem své chyby, vyjadřuje se „*neparlamentárně*“, ovšem jako „*veterán naší práce vědecké*“ a „*starý bojovník*“ na to má právo. Ačkoliv vede polemiku jako gentleman a „*nepodezírá hned z úmyslné nepravdy nebo vědecké nepoctivosti*“, je při polemice „*příliš nervosní*“.⁵³ Vytkl Truhlářovi, že je v detailech příliš nedůtklivý a sám dělá ve čtení chyby. Flajšhans mu má za zlé především to, že „*p. kustos v jednom zdejším deníku [Čas] s dojemnou přímo zdvořilostí pochválil a schválil popravu [Flajšhansovy Literární činnosti od Václava] M[ovotn]ého*“.⁵⁴ Pak se vyrovnal především s Truhlářovými argumenty z poslední doby, zejména rozporoval některá jeho tvrzení, která s podstatou polemiky nesouvisí. Například se

snažil snížit Truhlářovy zásluhy o poznání staročeských a jiných rukopisných zlomků, tedy činnost, o které sám Truhlář uvedl, že se jí – na rozdíl od studia Husova díla a jeho dochování – systematicky věnoval. Dále vytkl Truhlářovi jeho výrazivo i to, že se podle jeho názoru příliš zaměřil na hledání chyb v jeho pracích. „*P. kustos J. Truhlář dělá zajisté i více, než jest povinen. Např. když s takovou pečlivostí sbírá ve Věstníku Akademie všechny rukopisy, jichž – dle jeho mínění – neznám. Není zajisté k tomu povinen, jest to jeho zvláštní benevolence, již se těším pouze já – a nikdo jiný – a k níž užívá tohoto úředního katalogu, dosud neukončeného.*“⁵⁵ Dal tedy najevo, že Truhlář má převahu na základě evidence, kterou vytváří z úřední povinnosti. Dále rozporuje jeho čísla o počtu nalezených rukopisů. Z jeho vlastního výpočtu vyplynulo, že jich objevili podobný počet. Stejně tak prý upozornil Truhláře v časopiseckých člancích na některé další rukopisy.⁵⁶ Také vypočetl Husovy spisy v klementinských rukopisech, které podle něj Truhlář nezná.

„*Konečně p. kustos Truhlář pronáší sumární posudek, resp. odsudek o celé mé knížce. Prý je makulatura. Dovolují si p. kustoda upozorniti na jeho práci ve Věstníku 1886 č. 2 o písničkách na Husa.*“⁵⁷ *Ta byla vůbec makulatura[,] než vyšla.*“⁵⁸ Také mu vyčítá různé faktické neznalosti a „na oplátku“ také špatnou znalost latiny. V závěru své stati útočí na Truhlářův způsob práce s tím, že nejde o systematický výzkum a že jeho vlastní kniha na rozdíl od Truhlářových příspěvků radikálně proměnila pohled badatelů na Husovo literární dílo. K vydávání Husových děl uvedl: „*Rád bych byl, abychom měli všechno od něho vydáno – k tomu je potřeba tuším filologa, ne literárního historika. [...] Vydávám, co a jak mohu – nedělám se ani chytřejším[,] než jsem, třeba by mě N[ovotn]ý zase dělal hloupějším; vím však také určitě, že sotva kdo jiný tu práci vykoná, jaké jest potřebí, třeba by v každém druhém slově měl kritika a v každém třetím věda.*“⁵⁹ Tady je třeba dát Flajšhansovi za pravdu, protože soustavnému vydávání Husových děl se věnoval neúnavně prakticky až do své smrti.

Truhlář považoval nepochybně za příslovečnou „*tečku*“ za svým sporem s Flajšhansem prohlášení v *Listech filologických* datované 1. února 1902, které podepsal na prvním místě spolu s historikem Václavem Novotným a filologem Josefem Králem.⁶⁰ Konstatují zde, že poukázali na „*nedostatků a chyby namnoze velmi hrubé*“ a na „*velice nešetrný tón autorův naproti jiným*“ ve Flajšhansově *Literární činnosti Mistra Jana Husa*. Autor se bránil na stránkách odborného tisku „*překrucováním, vykrucováním a novými na nás útoky*“. Oznamují, že s jeho novou brožurou *Tři kritiky*

⁴⁸ Tamtéž, s. 139.

⁴⁹ Tamtéž, s. 140.

⁵⁰ Tamtéž, s. 141.

⁵¹ FLAJŠHANS 1901a (Truhlářovi jsou věnovány s. 7–19).

⁵² Tamtéž, s. 7.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž, s. 8.

⁵⁵ Tamtéž, s. 11.

⁵⁶ Odkazuje na své články v *Radikálních listech*; z nich odkazy na rukopisy obsahuje FLAJŠHANS 1898e.

⁵⁷ Srov. TRUHLÁŘ 1886.

⁵⁸ FLAJŠHANS 1901a, s. 15.

⁵⁹ Tamtéž, s. 19.

⁶⁰ TRUHLÁŘ – NOVOTNÝ – NOVÁK 1902.

polemizovat nebudou, protože by to bylo marné vzhledem k jeho charakteru i k tomu, že pro ně zvolil popravu „*upsáním*“. „*Připomínám (tak pohrozil jednomu z nás), že podle vši pravděpodobnosti já vás „upíši“, protože jsem mladší, že dle pravděpodobnosti budu mít v budoucnosti poslední slovo. „Ať je tedy má!“*“

Ona pohrůzka mířila nejspíš na Truhláře, protože ostatní podepsaní byli podobně staří jako Flajšhans. Ten se ale o své „*poslední slovo*“ netrpělivě přihlásil už o několik let později v obsáhlé a především detailní recenzi prvního dílu Truhlářova katalogu latinských rukopisů tehdejší pražské univerzitní knihovny.⁶¹ I když v úvodu prohlásil Truhlářovu práci za „*těžkou a nevděčnou*“ s tím, že rukopisy popsal „*celkem velmi správně*“, přidal řadu „*doplňků*“, v nichž upozorňoval na skutečné i domnělé omyly v rozsáhlém katalogu. Ačkoliv jejich výčet zaujímá několik stran, nepodařilo se mu prokázat Truhlářovi žádné vážnější pochybení. Je třeba dodat, že Flajšhans se takto věnoval téměř výhradně dílům Jana Husa, tedy autora, kterého systematicky studoval a jehož díla vydával, a jeho recenzi je možné vykládat jako opožděnou snahu o dosažení satisfakce za jejich minulý spor.

Rozsáhlá a zarputilá polemika vypovídá mnoho o zaměření obou badatelů i jejich osobních vlastnostech. Je důležitým pramenem pro dobovou reflexi rané ediční a evidenční činnosti, která se vztahovala k dílu českého reformátora. Zejména z první fáze polemiky je zřejmé, že Flajšhans systematicky pracoval se svým mediálním obrazem husovského badatele. Množstvím svých příspěvků, které publikoval na stránkách odborného, ale i běžného tisku, se chtěl v očích čtenářů prezentovat jako poučený badatel, který dokáže Husovo dílo vykládat v kontextu aktuálních národních snah, ale zároveň hledá prameny Husových cenných děl v rukopisech. Narazil však na pronikavý úsudek a houževnatost Josefa Truhláře, který velmi věcným, a přitom rázným způsobem upozorňoval na chyby a nedostatky ve Flajšhansových dílech i na argumentační fauly, kterých se dopustil v polemice. Také Truhlář se někdy uchýlil k určitým zjednodušením, například pokud šlo o počty objevených rukopisů, a dopustil se i drobných chyb, které ale později otevřeně přiznal, ostatně podobně jako v některých případech Flajšhans. Přitom přínos obou děl, jak evidence Husova díla, tak katalogu pražských univerzitních rukopisů, byl pro poznání Husova díla neoddiskutovatelný a Truhlářův katalog byl velice cenný obecně i pro poznání literatury české reformace. Ostatně, František Michálek Bartoš, který vydal v roce 1948 nový soupis Husova díla, ocenil přínos obou badatelů a nezapomněl ani na monografii dalšího účastníka polemiky Václava Novotného.⁶²

Kromě natury a profese – Flajšhans byl středoškolským profesorem, Truhlář úředníkem univerzitní knihovny – byl mezi nimi i věkový rozdíl: Truhlář byl o celou generaci (26 let) starší a mohl se prezentovat svými dlouholetými zásluhami na badatelském a edičním poli. Protože ale nevykonával všechny rigorózní zkoušky, nepříslušel mu na rozdíl od Václava Flajšhansa titul doktora. Jak už jsem konstatoval v úvodu, spor byl navíc ovlivněn poměry ve III. třídě

akademie, v nichž se angažovali i jiní tehdejší humanitní vědci, ale na zmínky o těchto diskusích zde nezbyvá místo.

Na tomto sporu je možné sledovat i reflexi výzkumu rukopisů v tehdejší odborném i veřejném diskursu, která byla zcela jiná než dnes: Památkám starší české literatury, a to včetně latinské, byl připisován větší význam než v současné době, což souviselo s procesem formování novodobého českého národa na jazykovém základě. Protože ale tento proces už byl ukončen, povšiml si i Václav Flajšhans, že Husovým rukopisům už není věnována taková pozornost, jakou by si podle něho zasloužily. Dalo by se sledovat samozřejmě i politické zaměření jednotlivých novin a časopisů, ve kterých polemika probíhala, ať už měly blíže k mladočechům (*Národní listy*), realistům (*Čas*), nebo dokonce státoprávním radikálům (*Radikální listy*); každý z nich měl přirozeně jiné preference a jinou „*cílovou skupinu*“. Podobně v kontextu české filologie zajímavou epizodu tvořilo odštěpení autorů kolem *Českého musea filologického* od *Listů filologických*. Truhlář zde zůstal věrný původnímu časopisu, kdežto Flajšhans publikoval v jeho názorovém protipólu. Také žánry jednotlivých příspěvků publikovaných v denním tisku, na stránkách politických a literárních týdeníků a odborných časopisů se lišily, i když pojednávaly vlastně stále o tomtéž. Zatímco pro denní tisk byl vhodný žánr fejetonu či dopisu badatele, v odborném tisku bylo možné jednotlivé problémy probrat podrobně odborným stylem.

Seznam citovaných rukopisů:

Praha, Národní knihovna ČR, I C 12
Praha, Národní knihovna ČR, I C 27
Praha, Národní knihovna ČR, I E 45
Praha, Národní knihovna ČR, III B 3
Praha, Národní knihovna ČR, III C 7
Praha, Národní knihovna ČR, V H 29
Praha, Národní knihovna ČR, IX B 3
Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Cod. 4310

Seznam použité literatury:

ANONYM 1896a: Rukopis královédvorský. *Čech* 28, 1896, č. 94, s. 3, 23. 4.
ANONYM 1896b: K otázce Rukopisu královédvorského. *Hlas národa* 1, 1896, č. 115, s. 3, 26. 4.
BARTOŠ 1948: BARTOŠ, František Michálek. *Literární činnost M. J. Husi*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1948.
BARTOŠ – SPUNAR 1965: BARTOŠ, František Michálek – SPUNAR, Pavel. *Soupis pramenů k literární činnosti Jana Husa a Jeronýma Pražského = Catalogus fontium M. Johannis Hus et M. Hieronymi Pragensis opera exhibentium*. Praha: Historický ústav ČSAV, 1965.
COUFAL 2015: COUFAL, Dušan. Vědecké bádání o Janu Husovi. In: *Praha Husova a husitská 1415–2015. Publikace k výstavě. Clam-Gallasův palác, 25. září 2015 – 24. ledna 2016*. Praha: Scriptorium, 2015, s. 241–247.

⁶¹ FLAJŠHANS 1905. Citace na s. 458.

⁶² BARTOŠ 1948, s. 9–10, 17–18.

- FLAJŠHANS 1898a:** FLAJŠHANS, Václav. Paběrky z nových spisů o Husovi. *Osvěta* 28, 1898, s. 468–471.
- FLAJŠHANS 1898b:** FLAJŠHANS, Václav. O novém rukopise Husově. *Zlatá Praha* 15, 1898, č. 23, s. 274.
- FLAJŠHANS 1898c:** FLAJŠHANS, Václav. Nově objevená latinská postilla Husova. *Časopis Musea království Českého* 72, 1898, s. 162–171.
- FLAJŠHANS 1898d:** FLAJŠHANS, Václav. Husův rukopis. *Národní listy* 38, 1898, č. 98, s. 1, 8. 4. (ranní vydání).
- FLAJŠHANS 1898e:** FLAJŠHANS, Václav. Panu dru. Václ. Novotnému. *Radikální listy* 5, 1898, č. 54, s. 365, 6. 7.
- FLAJŠHANS 1899a:** FLAJŠHANS, Václav. Nové nálezy spisů Husových. *Národní listy* 39, 1899, č. 211, s. 1, 1. 8. (ranní vydání).
- FLAJŠHANS 1899b:** FLAJŠHANS, Václav. Pan kustos J. Truhlář.... *Národní listy* 39, 1899, č. 226, s. 4–5, 16. 8. (ranní vydání).
- FLAJŠHANS 1900a:** FLAJŠHANS, Václav. *Literární činnost Mistra Jana Husi*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1900.
- FLAJŠHANS 1900b:** FLAJŠHANS, Václav. Kterak pan kustos Jos. Truhlář rozumí Husovi, *Radikální listy* 7, 1900, č. 219, s. 4–5.
- FLAJŠHANS 1900c:** FLAJŠHANS, Václav. Odpověď Listům filologickým. *České museum filologické* 6, 1900, samostatně stránkovaná příloha, s. 1–34.
- FLAJŠHANS 1901a:** FLAJŠHANS, Václav. *Tři kritiky*. Praha: Václav Flajšhans, 1901.
- FLAJŠHANS 1901b:** FLAJŠHANS, Václav. V dnešním čísle Času pan kustos J. Truhlář.... *Národní listy* 41, 1901, č. 38, s. 6, 7. 2. (ranní vydání).
- FLAJŠHANS 1905:** FLAJŠHANS, Václav. Rukopisné poklady knihovny Klementinské. *Osvěta* 35, 1905, s. 457–462.
- HRDLIČKA 2002:** HRDLIČKA, Jaroslav. VI. Kybal a V. Flajšhans v zápase o vydavatelskou koncepci Komise pro vydávání pramenů českého hnutí náboženského ve 14. a 15. století ČAVU. K stému výročí rozhodnutí VI. Kybala věnovat se dílu M. Matěje z Janova. *Husitský Tábor* 13, 2002, s. 119–125.
- KVÍČALA 1901:** KVÍČALA, Jan. Prohlášení proti pánům Dru V. Flajšhansovi a Dru J. Gebauerovi. *České museum filologické* 7, 1901, samostatně stránkovaná příloha, s. 1–11.
- MAREK 2017:** MAREK, Jindřich. Účast Josefa Truhláře ve sporu o pravost Rukopisů. *Studie o rukopisech* 47, 2017, s. 133–157.
- NOVÁK 1900:** NOVÁK, Karel. [Recenze na knihu: FLAJŠHANS 1900a]. *Listy filologické* 27, 1900, s. 389–392.
- NOVOTNÝ 1900:** NOVOTNÝ, Václav. [Recenze na knihu: FLAJŠHANS 1900a]. *Listy filologické* 27, 1900, s. 457–504.
- TRUHLÁŘ 1886:** TRUHLÁŘ, Josef. O bohoslužebných písničkách k počtům Husově v XV. a XVI. věku složených. *Věstník Královské české Společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická* 1886, s. 7–21. Těž zvl. otisk – Praha: Královská česká Společnost nauk, 1886.
- TRUHLÁŘ 1898a:** TRUHLÁŘ, Josef. Paběrky z rukopisů klementinských VII. Husova sváteční postilla latinská. *Věstník České akademie* 7, 1898, s. 48–50.
- TRUHLÁŘ 1898b:** TRUHLÁŘ, Josef. Paběrek z kritické činnosti p. Flajšhansovy. *Čas* 12, 1898, č. 18, s. 279–281.
- TRUHLÁŘ 1898c:** TRUHLÁŘ, Josef. Doklad k „Paběrku z kritické činnosti p. Flajšhansovy“. *Čas* 12, 1898, č. 24, s. 378–379.
- TRUHLÁŘ 1899a:** TRUHLÁŘ, Josef. Paběrky z rukopisů klementinských XXVIII. Hus proti stěhování Němců z Prahy r. 1409. *Věstník České akademie* 8, 1899, s. 356–357.
- TRUHLÁŘ 1899b:** TRUHLÁŘ, Josef. Nové ukázky kritické činnosti p. Flajšhansovy. *Čas* 13, 1899, č. 33, s. 517–518.
- TRUHLÁŘ 1899c:** TRUHLÁŘ, Josef. Paběrky z rukopisů klementinských XXIX. Kopiář listů arcijáhna Jiřího Netolického z let 1564–1575. *Věstník České akademie* 8, 1899, s. 415–416.
- TRUHLÁŘ 1899d:** TRUHLÁŘ, Josef. Odpověď panu dru Flajšhansovi. *Čas* 13, 1899, č. 35, s. 550–551.
- TRUHLÁŘ 1900:** TRUHLÁŘ, Josef. Paběrky z rukopisů klementinských XLV. Některé doplňky p. Flajšhansova spisu: „Literární činnost Mistra Jana Husi“. *Věstník České akademie* 9, 1900, s. 470–472.
- TRUHLÁŘ 1901a:** TRUHLÁŘ, Josef. „Nová obrana“ – Husa proti Flajšhansovi. *Čas* 15, 1901, č. 37, s. 3, 6. 2. (článek otištěn se šifrou J. T.).
- TRUHLÁŘ 1901b:** TRUHLÁŘ, Josef. Odpověď p. dru Flajšhansovi. *Čas* 15, 1901, č. 39, s. 4, 8. 2.
- TRUHLÁŘ 1901c:** TRUHLÁŘ, Josef. Odpověď p. dru V. Flajšhansovi. *Listy filologické* 28, 1901, s. 134–142.
- TRUHLÁŘ 1901d:** TRUHLÁŘ, Josef. Paběrky z rukopisů klementinských LIII. Nová kvestie Husova. *Věstník České akademie* 10, 1901, s. 99.
- TRUHLÁŘ 1902:** TRUHLÁŘ, Josef. Paběrky z rukopisů klementinských LX. Nová Wiclifica. *Český časopis historický* 8, 1902, s. 316–319.
- TRUHLÁŘ – NOVOTNÝ – NOVÁK 1902:** TRUHLÁŘ Josef – NOVOTNÝ Václav – NOVÁK, Karel. Prohlášení. *Listy filologické* 29, 1902, s. 104.

Jindřich Marek

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví
náměstí Jana Palacha 1/2
116 38 Praha 1